

Toetsing vanuit curriculumperspectief

VEELGEBRUIKTE BEGRIPPEN TOEGELICHT

Toetsing vanuit curriculumperspectief

Veelgebruikte begrippen toegelicht

SLO, januari 2022

Auteurs: Gerdineke van Silfhout, Bas Trimbos, Daniela Fasoglio, Gäby van der Linde, Mariska Maas, Yvette Sol, Iris Verbruggen, Erik Woldhuis

Inleiding

Toetsing is een thema dat leeft op klas-, school- en landelijk niveau. In de praktijk, beleid en wetenschap staat het onderwerp prominent op de agenda: waarom, wat en hoe toetsen we? Er zijn veel ideeën over toetsing, maar er zijn geen gemeenschappelijke beelden en een gemeenschappelijke taal. Waar hebben we het precies over? Hebben we het over hetzelfde?

Ook voor het werk als curriculumexperts is toetsing een belangrijk thema en onderdeel van het curriculaire spinnenweb. Bij SLO hebben we heel frequent te maken met vraagstukken en uitdagingen op het gebied van toetsing, ongeacht vak, sector, schoolsoort of leerweg. Om samen over deze vraagstukken te praten vanuit een gedeeld kader en met een gemeenschappelijke taal, hebben we deze bondige publicatie samengesteld.

We hebben veelvoorkomende begrippen rond toetsing toegelicht vanuit curriculaire perspectief en ingebed in het onderwijs. We geven:

- een korte omschrijving vanuit curriculaire perspectief;
- tips om verder te lezen en kijken;
- relevante SLO-publicaties en websites.

Deze publicatie geeft je houvast om vanuit een gemeenschappelijk kader en met dezelfde taal aan de slag te gaan met toetsing in relatie tot curriculum en onderwijs. Je kunt het gebruiken bij je activiteiten in projecten, programma's, vaksectie en afdeling.

Mis je begrippen, publicaties of andere bronnen? Laat het ons weten. We ontvangen graag feedback om de publicatie te verbeteren.

Veel lees- en gebruikplezier!

1 Toetsing gedefinieerd vanuit curriculair perspectief

In veel documenten ontbreekt een afgebakende omschrijving wat men met toetsing bedoelt. Denk bijvoorbeeld aan een toetsbeleid op een school, een onderzoek over een aspect van toetsing of een beleidsstuk op landelijk niveau. Om toetsing vanuit curriculair perspectief te omschrijven, hebben we ons gebaseerd op verschillende toonaangevende publicaties, waaronder die van de Onderwijsraad (2018), Cronbach (1971), Crooks, Kane en Cohen (1996) en Wiliam (2020).

Toetsing (in onderwijscontext): het proces van doelgericht en planmatig verzamelen van informatie over kennis, vaardigheden en/of houdingen van leerlingen, in relatie tot één of meer leerdoelen, en het interpreteren en gebruiken van deze informatie en daarover communiceren.

In deze omschrijving is expliciet aandacht voor zowel de afstemming (ook wel: *alignment*) tussen curriculum en toetsing als het sociale, interactieve proces van toetsing.

Verder lezen

- Cronbach, L. J. (1971). Test Validation. In R. Thorndike (Ed.), *Educational Measurement* (2nd ed., pp. 443). American Council on Education.
- Crooks, T.J., Kane, M.T., & Cohen, A.S. (1996). Threats to the valid use of assessments. *Assessment in Education: Principles, Policies and Practices* 3 (3), 265-285.
- Onderwijsraad (2018). [Toets wijzer. Naar een eigen\(tijdse\) wijze van toetsen en examineren.](#) Onderwijsraad.
- Wiliam, D. (2020). How to think about assessment. In S. Donarsky & T. Bennett (Eds.), *The researchED guide to assessment: an evidence-informed guide for teachers* (pp. 21-36). John Catt Publishing.

Verder kijken

- Wiliam, D. (2020). What every teacher needs to know about assessment. Webinar raadpleegbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=waRX-IOR5vE&t=31s>.

2. Een gemeenschappelijke taal over toetsing

Om het gesprek te voeren over toetsing vanuit een curriculair perspectief, heb je meer nodig dan alleen een omschrijving van het begrip toetsing. Daarom werken we ook een aantal aspecten en begrippen uit die je vaak in relatie tot elkaar (en door elkaar) tegenkomt wanneer je het gesprek voert over curriculum, leren en toetsen.

We lichten in dit hoofdstuk de volgende aspecten en begrippen toe:

- A Functies van toetsen
- B Doelgroepen
- C Inhoud van toetsen
- D Manieren van informatie verzamelen
- E Feedback
- F Manieren van beoordelen
- G Manieren van normeren
- H Kwaliteitscriteria (randvoorwaarden)

A Functies van toetsen

We onderscheiden formatief en summatief evalueren, niet als eigenschap van een toets maar als eigenschap van een beslissing die wordt genomen op basis van resultaten uit toetsing.

- **Formatief:** toetsing om de leervorderingen in kaart te brengen en de informatie uit toetsing te analyseren, interpreteren en gebruiken om (beter onderbouwde) beslissingen te kunnen nemen over vervolgstappen. Het is een middel om a) het onderwijs op de specifieke leerbehoeften van leerlingen aan te passen en b) als leraar de effectiviteit van je eigen instructie en onderwijs te evalueren.
- **Summatief:** toetsing om de balans op te maken en vast te stellen wat leerlingen hebben geleerd in een bepaalde periode en ten aanzien van bepaalde inhoud en leerdoelen. Dit resulteert veelal in het geven van cijfers. Deze cijfers worden bijvoorbeeld gebruikt voor communicatie naar ouders via rapporten en dragen bij aan het al dan niet overgaan van leerlingen naar een volgende leerstofeenheid, groep of klas. Daarnaast worden summatieve toetsen afgenomen om leerlingen of groepen van leerlingen te beoordelen met het oog op selectie, plaatsing of certificering (diplomering).

In de praktijk zijn formatief en summatief evalueren lastig van elkaar te onderscheiden. Het doel waarvoor en de manier waarop de toets in de praktijk ingezet wordt, geeft inzicht in het meer formatieve of meer summatieve karakter van de toets.

Verder kijken/lezen

Waar?	Wat?	Voor wie?
https://www.slo.nl/thema/meer/formatief-evalueren/	Op deze website vind je animaties, voorbeelden, handreikingen, checklists en scans om formatief evalueren een plek in de klas en school te geven.	Bedoeld voor leraren en schoolleiders po, vmbo, havo en vwo en lerarenopleiders.
https://www.slo.nl/thema/meer/handreiking-schooladvisering/	Op deze website vind je informatie, handreikingen en voorbeelden die scholen helpen bij het vormgeven van het schooladvies en bij kansrijke doorstroom in het vo.	Bedoeld voor leraren, school- en teamleiders, IB'ers, coördinatoren in po en vo.
https://www.slo.nl/handreikingen/introductie/	Op deze website vind je voor alle vakken van bovenbouw vo handreikingen voor het vormgeven van de schoolexamens.	Bedoeld voor leraren en examensecretarissen vmbo (praktijk-, beroepsgericht en avo-vakken), havo en vwo.
https://www.nro.nl/formatief-evalueren	Op deze website lees je wat leraren moeten weten over formatief evalueren om het effectief in de praktijk te brengen.	Bedoeld voor leraren, school- en teamleiders, IB'ers, coördinatoren in po en vo.

B Doelgroepen

Informatie uit toetsing kan voor diverse partijen op verschillende manieren en op verschillende momenten van belang zijn. De belangrijkste zijn:

- Voor leerlingen: toetsing geeft informatie over hun leeropbrengsten en ontwikkeling.
- Voor ouders: toetsing geeft informatie over de leeropbrengsten en ontwikkeling van hun kind(eren).
- Voor leraren: toetsing geeft inzicht in leeropbrengsten en ontwikkeling van leerlingen, om beslissingen te nemen en onderwijs op maat te kunnen bieden (zowel formatief als summatief). Toetsing kan ook inzicht geven hoe het eigen onderwijs te verbeteren (evaluatief).
- Voor schoolleiders en bestuurders: toetsing geeft informatie over leeropbrengsten en ontwikkeling van leerlingen op klas-, school- en bestuursniveau. Ze kunnen informatie uit toetsing vergelijken binnen en tussen scholen om te leren van elkaars onderwijsaanpak en hun onderwijskwaliteit te verbeteren.
- Voor de overheid: toetsing kan inzicht geven in hoe scholen presteren op gemeten inhouden ten opzichte van landelijk gestelde doelen en standaarden en ten opzichte van elkaar. Ook kan het inzicht bieden in hoe het Nederlands onderwijs het nationaal doet. Bij internationaal onderzoek kan toetsing van landen in vergelijkend perspectief inzicht geven in hoe Nederland presteert op gemeten inhouden in vergelijking met andere landen.
- Voor wetenschap/onderzoekers: toetsing kan gebruikt worden als onderzoeksinstrument in de mens-/onderwijswetenschappen. De uitkomsten ervan kunnen voeding geven aan hun onderzoeksactiviteiten.

C Inhoud van toetsen

Een belangrijk aspect bij toetsen is het vaststellen op welke leerdoelen/inhoud de toetsing betrekking heeft. Het kan gaan om kennis, vaardigheden en houdingen die al dan niet in combinatie worden getoetst. Bij kennis gaat het om feitenkennis, kennis van de betekenis van begrippen, samenhangende conceptuele kennis (inzicht), procedurele kennis en metacognitieve kennis. Bij vaardigheden gaat het om vakspecifieke vaardigheden en algemene vaardigheden toegepast in een bepaalde context.

Als het gaat om de inhoud van toetsing is ook 'inhoudsvaliditeit' een belangrijk begrip, namelijk: in hoeverre verzamel je daadwerkelijk de informatie die je wilt meten en in hoeverre past de gekozen activiteit, methodiek, of het instrument bij de gestelde leer- en toetsdoelen. Zie ook onderdeel H 'kwaliteitscriteria'.

D Manieren van informatie verzamelen

Er zijn vele manieren om doelgericht en planmatig informatie te verzamelen over de leeropbrengsten en ontwikkeling van leerlingen. Deze kunnen worden geplaatst op

een schaal van meer informeel naar meer formeel, waarbij het onderscheid vooral betrekking heeft op het minder of meer systematische karakter van de informatieverzameling:

- Informeel informatie verzamelen: verreweg de meeste toetsing vindt *hands-on* in de klas plaats in interactie tussen de leraar en de leerlingen, soms individueel, soms in groepjes en soms klassikaal. Denk aan het doelgericht inzetten van een quiz, een checkvraag op een exitcard of een diagnostisch gesprekje met een leerling.
- Formeel informatie verzamelen: toetsing krijgt een formeler karakter door leerlingen, meestal gelijktijdig, een taak of serie taken te laten maken. Dit is een systematischer vorm van toetsing, waarbij de uitkomsten worden geregistreerd. Denk aan schriftelijke proefwerken, een schrijftaak voor in het portfolio, enzovoort.

Verder lezen

- Clarke, S. (2016). *Leren zichtbaar maken met formatieve assessment*. Bazalt educatieve uitgaven.
- Voerman, L., & Faber, F. (2016). *Didactisch coachen. Hoge verwachtingen concreet maken met behulp van feedback, vragen en aanwijzingen*. De Weijer Design.
- William, D., & Leahy, S. (2018). *Formatieve assessment integreren in de praktijk*. Bazalt Educatieve uitgaven.

Verder kijken

- William, D. (2020). *Eliciting evidence of learning*. Webinar raadpleegbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=jPo1fQshUY>

E Feedback

Er is ontzettend veel literatuur beschikbaar over hoe feedback kan worden opgevat. In de omschrijving hieronder hebben we accent gelegd op feedback als onderdeel van het onderwijsleerproces om zoveel mogelijk bij te dragen aan het leren van leerlingen. Op basis van recente wetenschappelijke publicaties komen we tot de volgende omschrijving:

Feedback is een interactief proces waarbij leerlingen prestatierelevante informatie uit bronnen halen en gebruiken. Leerlingen vergelijken deze informatie met hun eigen kennis, vaardigheden, ervaringen en overtuigingen en gaan daarover in dialoog met de leraar, medeleerlingen en zichzelf om huidig en toekomstig werk te verbeteren en uiteindelijk het eigen leren te reguleren.

Bronnen

Bij bronnen kun je denken aan feedback van de leraar en medeleerlingen, exemplarische uitwerkingen, een instructievideo of uitleg in een leermiddel.

Rol van leraar en leerling

De rol van de leraar is om te zorgen dat leerlingen juiste vergelijkingen kunnen maken. De leraar selecteert in het begin dus de bronnen en naarmate leerlingen meer kennis opdoen, zullen ze beter in staat zijn zelf bronnen te selecteren zodat ze uiteindelijk zelf op zoek gaan naar bronnen om hun werk te vergelijken en zo hun eigen feedback kunnen genereren.

Vanuit curriculair perspectief is het van belang dat de leraar de ontwikkellijn kent en bewaakt. Vanuit didactisch perspectief is het van belang dat de leerling een actieve rol heeft in het maken van vergelijkingen en het voeren van de dialoog daarover.

Verder lezen

- Carless, D. 2015. [*Excellence in University Assessment: Learning from Award-Winning Practice*](#). Routledge.
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). [*The power of feedback*](#). *Review of Educational Research*, 77(1), 81–112.
- Nicol, D. (2020). [*The power of internal feedback: Exploiting natural comparison processes*](#). *Assessment & Evaluation in Higher Education* 45(5), 756-778.
- Ramaprasad, A. (1983). [*On the definition of feedback*](#). *Behavioral Science*, 28, 4–13.
- Sadler, D. R. (1989). [*Formative assessment and the design of instructional systems*](#). *Instructional Science*, 18(2), 119–144.
- Vanhoof, S. & Speltincx, G. (2021). *Feedback in de klas. Verborgen leerkansen*. Lannoo.

Verder kijken

- Carless, D. (2020). Developing staff & student feedback literacy. Webinar raadpleegbaar op: <https://youtu.be/n3J4YUc7ZTo?t=378>
- Nicol, D. (2021). *Improving learning by building on pupils' natural capacity to generate inner feedback*. Webinar raadpleegbaar op: <https://www.slo.nl/thema/meer/formatief-evalueren/video/david-nicol-leerling-feedbackgenerators/>

F Manieren van beoordelen

Welke manier je kiest om tot een beoordeling te komen hangt samen met het doel van toetsing, de inhoud en gekozen toetsvorm. We bespreken hier analytisch, holistisch en comparatief beoordelen als veelgebruikte manieren van beoordelen in de praktijk.

- a. Analytisch beoordelen: op een aantal te onderscheiden onderdelen of aspecten.
Beoordelen houdt in dat alle beoordelingsaspecten onderscheiden en

afzonderlijk beoordeeld worden. Daarbij worden specifieke en waarneembare criteria gebruikt van de beoogde leeropbrengsten.

- b. Holistisch/globaal beoordelen: op de totaalindruk van de geleverde prestatie. Beoordelen vindt plaats op basis van de totale indruk van het geheel, waarbij het geheel meer is dan de som van de delen. Vaak toegepast wanneer de beoogde leeropbrengsten complex zijn.
- c. Comparatief beoordelen: door te vergelijken. Dat kan op twee manieren: 1) Door paarsgewijs te beoordelen waarbij leeropbrengsten worden gerangschikt van minder goed naar goed. De beoordeling vindt plaats op basis van deze rangschikking. 2) Door te vergelijken met geselecteerde ankers. Ankers zijn representatief voor verschillende kwaliteitsniveaus van de leeropbrengst. De beoordeling wordt gedaan door de kwaliteit van de leeropbrengst te vergelijken met de kwaliteit van de ankers.

In de praktijk gebruik je vaak een mix van deze manieren van beoordelen. Een beredeneerde inzet ervan is van belang, in lijn met de doelen die worden nagestreefd.

Verder lezen

- Coertjens, L., Lesterhuis, M., Verhavert, S., Van Gasse, R., & De Maeyer, S. (2017). [Teksten beoordelen met criterialijsten of via paarsgewijze vergelijking: een afweging van betrouwbaarheid en tijdsinvestering](#). *Pedagogische Studien: tijdschrift voor onderwijskunde en opvoedkunde*, 94(4), 283-303.
- Jonsson, A. & Svingby, G. (2007). [The use of scoring rubrics: Reliability, validity and educational consequences](#). *Educational Research Review* 2 (2), 130-144.
- Panadero, E., & Jonsson, A. (2020). [A critical review of the arguments against the use of rubrics](#). *Educational Research Review*, 30, 100329.

G Manieren van normeren

Welke betekenis de leraar al dan niet met leerlingen geeft aan de resultaten hangt af van het beoordelingsperspectief dat de leraar inneemt. We onderscheiden relatief, absoluut en ipsatief normeren.

- Relatief/vergelijkend: de resultaten van de leerling, klas of school worden afgezet tegen (het gemiddelde van) een groep leerlingen, klas of school. Je kunt een uitspraak doen over het beter of zwakker presteren van individuele leerlingen, klassen of scholen in vergelijking met anderen. Dit betekent dat de waardering van individuele resultaten afhankelijk is van de resultaten van anderen.
- Absoluut/criteriumgericht: de resultaten van een leerling, groep, klas of school worden beoordeeld op het al dan niet behalen van gestelde doelen. Bij leerdoelgericht toetsen is afgesproken wat de minimaal te behalen standaard is.

Zo kun je van leerlingen, groepen, klassen of scholen vaststellen of ze aan de gestelde criteria voldoen.

- Ipsatief/ontwikkelingsgericht: de resultaten van een leerling, groep, klas of school worden beoordeeld ten opzichte van eerder behaalde prestaties. De beoordelingen worden dus vergeleken in de tijd. Zo kun je zien of ze zich ontwikkeld hebben ten opzichte van het vorige meetpunt.

In de praktijk gebruik je vaak een mix van deze beoordelingsperspectieven. Een bereedeneerde inzet ervan is van belang, in lijn met de doelen die je nastreeft.

Verder lezen

- Sluijsmans, D. (2010). [Beoordelen met het oog op de toekomst. Tien kenmerken van duurzaam beoordelen](#). *Examens*, 1, 5-9.

H Kwaliteitscriteria

Er bestaat een aantal criteria voor de kwaliteit van toetsen. De klassieke twee zijn validiteit en betrouwbaarheid. We lichten ze hieronder kort toe.

- *Validiteit*: meet je wat je wilt meten? Validiteit is geen eigenschap van een toets, maar van de conclusies die je trekt uit de resultaten. Je kijkt dus breder dan naar alleen de toets zelf, denk ook aan de voorbereiding, wijze van afname, beoordelen en scoring.
Twee belangrijke vormen van validiteit vanuit curriculair perspectief zijn inhoudsvaliditeit en constructvaliditeit.
  - Inhoudsvaliditeit gaat over of c.q. in hoeverre de toets representatief is voor de leerdoelen en inhouden die je wilt toetsen.
  - Constructvaliditeit gaat over of c.q. in hoeverre de toets daadwerkelijk het construct meet (de betreffende vaardigheid of houding) dat je beoogt. Daarbij is het van belang dat de toets niet alleen dekkend maar ook zuiver is, dat wil zeggen niet ook (gedeeltelijk) iets anders meet.
- *Betrouwbaarheid*: een toetsuitslag is betrouwbaar als de toets steeds hetzelfde resultaat laat zien bij herhaalde afname en beoordeling onder dezelfde omstandigheden.

Daarnaast onderscheiden we de kwaliteitscriteria 'bruikbaarheid' en 'aanvaardbaarheid'.

- *Bruikbaarheid*: aan het afnemen van een toets zijn altijd kosten verbonden, tijdsbeslag, moeite, ruimte, mankracht, materiaal, organisatie of geld.
- *Aanvaardbaarheid*: dit betreft met name drie aspecten: 1) transparantie naar de betrokkenen, waaronder de leerlingen, 2) fairness, wat betekent dat leerlingen gelijke kansen hebben om een toets goed te maken door gelijke behandeling en 3) het ontbreken van bias, bijvoorbeeld als een toets onvoldoende rekening houdt met culturele verschillen die irrelevant zijn voor de toets.

Verder lezen

- Crooks, T.J., Kane, M.T., & Cohen, A.S. (1996). Threats to the valid use of assessments. *Assessment in Education: Principles, Policies and Practices* 3 (3), 265-285.

Verder kijken

- Wiliam, D. (2018). *There is no such thing as a valid test*. Webinar raadpleegbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=1IE7yc9Wo04>.

Als landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

slo

Bezoekadres
Stationsplein 15
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)